

POETICITATEA PERSPECTIVEI MITICE ȘI LIRIZAREA REGIMULUI NARATIV ÎN *POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE* DE ION DRUȚĂ

Carolina CĂRĂUȘ

Catedra Literatura Română și Teorie Literară

Frequently narrative poetical perspective seems to be an important modality of lyricism of narrative heterodiegetic systems. Inexhaustible lyrical resources conceal mythical perspective, of course, excessively in cases when it imposes as a vision of a notable poetical expression. In spite of its trans-significant character, mythical-poetical vision, circumscribed to the narrative perspective, increased from the whole text, emphasizes beyond this halos of senses and emotional emanation, which complete the content of the intra-textual images, that intensity poetical charm, and, consequently lyricise the story.

În scrierile epice din sec. al XX-lea, perspectiva narativă poetică se dovedește a fi o modalitate importantă de lirizare a regimurilor, mai cu seamă a celor heterodiegetice. Inepuizabilele resurse lirice ascunde perspectiva mitică, desigur, exclusiv în cazurile când ea se impune ca viziune de notabilă expresie poetică, cum e, bunăoară, în romanele *Creanga de aur* de M.Sadoveanu, *Eșafodul* de C.Aitmatov, *Povara bunățătăii noastre* de I.Druță ș.a. Căci, indiscutabil, atunci când perspectiva mitică nu devine viziune poetică, în virtutea, de exemplu, a interpretării parodice (cum se întâmplă în *Ulisse* de J.Joyce, în *Centaurul* de J.Updike sau în *Povestea cu cocoșul roșu* de V.Vasilache), lirizarea narațiunii nu este relevantă.

Asimilată perspectivei narative, viziunea mitică, mai exact, cea mito-poetică, adesea se manifestă nu numai sporadic, ci și integral, la nivel de ansamblu, străbătând narațiunea în întregime și iradiind elementele ei principale. Prin diverse articulații cu elementele întregului pe care îl străbate, articulații în esență paradigmatică, organizate într-un sistem coerent și semnificativ grație unei regii eficiente, o atare viziune referă, treptat, la o realitate imagistică ce transgresează textul, deci la o realitate transtextuală și, implicit, „transsemnificativă”. Referindu-se la mit „ca element de limbaj poetic, ca *metaforă vizionară* [1, p.53], cercetătorul C.Parfene apreciază: „Și el face parte din familia «imaginilor», însă e o imagine *transsemnificativă*, implicând în structura sa analogii sau similitudini dintre elemente paradigmatică foarte îndepărtate, ascunse și imprevizibile, detectabile doar printr-un acut proces de «gândire» poetică” [1, p.53].

Cu certitudine, în virtutea caracterului său transsemnificativ, viziunea mito-poetică circumscrișă perspectivei narative, crescând din întregul text, punctează dincolo de acesta halouri de sensuri și efluvii afective, mai mult sau mai puțin emoționante și sensibilizatoare, care întregesc conținutul imaginilor intratextuale, le potențază farmecul poetic, iar în consecință lirizează narațiunea.

În *Povara bunățătăii noastre* (ne referim la ultima variantă a romanului, apărută la Chișinău, Ed. Universul, 2005), perspectiva narativă a enunțătorului heterodiegetic este o modalitate însemnată de lirizare a narațiunii. Ca și în *Creanga de aur* de M.Sadoveanu în *Povara bunățătăii noastre* este explorat, dintr-o perspectivă poetică, mitul spiritualității noastre. Descifrând trăsăturile poeticului druțian, criticul M.Dolgan relevă că „poeticul lui Druță reprezintă o atitudine estetică specifică față de asperitățile și durițările vieții, față de rosturile omului pe pământ, cu tradițiile și ritualurile lui, adică este o parte integrantă a viziunii artistice, dar și o manieră particulară de constituire a imaginarului, de structurare a materialului într-un tot întreg epic” [2, p.72]. Grație acestor proprietăți ale „poeticului” druțian, viziunea mitică pe care o adoptă naratorul în *Povara bunățătăii noastre* e marcată de individualitate și sensibilitate și contribuie nu numai la lirizarea regimului narativ, dar și la particularizarea acestuia.

Naratorul își inaugurează povestirea cu o secvență descriptivă expusă din perspectiva numită „din spate”, ceea ce îi permite să asimileze în discursul său aprecieri și trăiri ale personajului colectiv (nuielușenii), generate de „potopul cea alb” care venea „nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească”. Mărcile lingvistice ale acestei perspective au, în mare parte, valoare de cuvinte cu sens evaluativ afectiv [3, p.251] (ninge „domol”, „agale”, fulgi „blânzi”, „sireacul” suflet, fulgi „pletoși”, „frumoși”). Uneori au valoare de imprecuație: „De vină era ninsoarea ceea nemaipomenită care (...) a răscolit, *bat-o pustia*, sufletul oamenilor...” sau de interjecții modale: „*hei*, și apoi să vezi viscole, să vezi iarnă grea!” și de expresii metaforizate: „Furtuni de zăpadă, *îmbrobodite în șaluri albe*, veneau *schelălăind* și *dănțăluind* care mai de care”). Atare mărci

atestă supralicitarea de stări, atitudini mai mult sau mai puțin lirice, care sensibilizează și personalizează regimul narației. Neîncetata cădere a zăpezii, marcată de recurența în discursul naratorului a lexemelor „ninge”, „fulgi”, anulează parcă istoricitatea timpului și izolează câmpia Sorociei de restul lumii, declanșând în trăitorii ei emoții și simțiri ancestrale. Simultan, frecvența lexemelor sus-consemnate, care se înscriu în paradigma cosmicului, reliefează impresia de primordial, de sacru și mister. Drept urmare, se înfiripă o atmosferă mitică, ce capătă pregnanță când naratorul introduce în acțiune un personaj semifantastic, Molda, supranumit „Marele Apărător al câmpiei”, care seamănă „ba cu un lup, ba cu un câine, dar peste toate asemănările dăinuia ceva măreț, *nepământesc*” (subl.n. – C.C.). Asocierea „Marelui Apărător al câmpiei” cu Molda din străvechea legendă despre descălecatul Moldovei devine suportul unei autentice viziuni mitice asupra lumii evocate. Iar evoluarea în narațiune a acestui personaj, ce are rolul de referent poetic al legendei în cauză, asigură continuitatea și coerența viziunii mitice asupra Ciuturii. De notat că prezența Moldei în cadrul povestirii implică mitizarea Ciuturii, în pofida faptului că naratorul simulează pe parcursul relatării că percepe acest sat în mod obiectiv (veridic), apelând la numeroase repere ce vizează un timp istoric concret [4, p.58]. Ciutura la I.Druță, „expresia tipologică a satului basarabean și un centru, o axă a acestui univers văzut arhetipal” [4, p.59], reprezintă proiecția mitică a Moldovei, tot așa cum Macondo la G.G. Marquez identifică mitic Columbia. Dacă însă în romanul lui G.G. Marquez viziunea mitică denotă de multe ori accente parodice, în cel druțian ea este cu precădere gravă, încărcată de poezie și tristeți ancestrale și doar ușor străbătută de ironie bonomă. Înțeleșurile dense și profunde ale acestei viziuni mitice se încheagă, convergența semantică a simbolurilor-cheie (Molda, pădurea, câmpia Sorociei, pământul ș.a.), în jurul cărora se structurează nucleele narative. Bineînțeles, simbolul Moldei deține o funcție prioritară în această scriere, dat fiind faptul că, am menționat anterior, pe el se grefează viziunea mitică. Molda referă la vechime, la istorie, care, netăgăduit, constituie un îndreptar moral pentru succesori. Episodul de la începutul romanului, în care Molda apără câmpia Sorociei de violența lupilor, capătă, în această ordine de idei, semnificații simbolice. Lupii, în contextul de ansamblu al narațiunii, conotează răul în genere, cu multiplele lui fațete. Proliferarea lui în existența comunității umane atrage, implacabil, după sine disoluția morală. Ravagiile lupilor în câmpia Sorociei îi descumpănesc pe plugari, îi „sărăcesc cu duhul”, iar „Frica îl macină, îl prostește pe om, și cel care până mai demult le înfrunta pe toate, acum, deodată, începe a se lăsa pe tânjală”. Relatând despre confruntarea Moldei cu lupii, naratorul reactualizează, prin referință la mitul ei, un model de comportament, demn de urmat, al strămoșilor noștri: ei nu se resemnau în fața răului desfigurator, ci îl înfruntau cu destoinicie, neadmițând destrămarea ființei și poluarea sufletului. Substanța acestei viziuni este lirică, ea fiind fluidizată și sensibilizată de fluctuația armonică a stărilor și sentimentelor comunicate (fascinație și amărăciune, neliniște și beatitudine, ironie și gravitate), care, implicit, sporește emotivitatea evocării și spunerii.

Lirismul viziunii și al narației din *Povara bunătății noastre* este susținut de mai multe digresiuni lirice înglobate de narator în expunerea evenimentelor. Criticul M.Dolgan, echivalând sinonimic digresiunea lirică cu „poemul” („micropoemul”), atrage atenția că, aplicând tehnica inserțiilor, „prozatorul își construiește în așa fel opera, încât firul să constituie doar un «pretext» pentru a închea structuri de factură lirică, având un caracter mai mult sau mai puțin independent” [19, p.77]. Într-adevăr, naratorul heterodiegetic imaginează deseori situații de discurs care îi servesc drept „pretext” pentru verbalizarea punctului său de vedere. În romanul *Povara bunătății noastre* atare situații de discurs iau frecvent forma digresiunilor lirice, axate pe simboluri cu multiple conotații, cum e, bunăoară, fragmentul despre câmpia Sorociei care aprofundează viziunea mitopoetică a naratorului:

„Câmpia Sorociei...

O fi fost cândva pe aici, cu mii de ani în urmă, o mare limpede și blândă. O fi secat încetul cu încetul, s-o fi călătorit prin alte părți, dar s-a dus, lăsând câmpiei moștenire mărețul chip al unor ape nesfârșite, cu valuri abia-abia însemnate.

O fi crescut pe aici, odată demult, păduri adânci și dese. Le-o fi ars vreun pojar, le-o fi pustiit vreo furtună, dar s-au tot dus, și numai adâncul pământului mai mustește un dor străbun după codrii de altădată, cercând în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pârjolit.

S-or fi-nălțat pe aici, cândva demult, un cârd de munți cu creste cărunte, răcorite sus, în albastrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pământ le-o fi crăpat temeliile, dar s-au dus munții, și numai pădurile câmpiei mai rătăcesc zile întregi undeva sus, printre nouri, căutând piscurile mândre de altădată”.

Alunecând pe undele reveriei, naratorul coboară într-un timp incert, anistoric (sugerat cu ajutorul verbelor la un trecut potențial: o fi fost, o fi crescut, s-o fi-nălțat), și descoperă formele din care s-a plămădit, pentru a

dăinui peste veacuri, patria noastră. Elementele spațialității (marea, pădurea, muntele) au o pondere aparte în poetizarea viziunii mitice a naratorului, deoarece ele desemnează nu numai primordialul, dar și niște esențe ale spiritualității arhaice: profunzimea cunoașterii (marea), cunoașterea sacrului (muntele), vitalitatea cunoașterii (pădurea). Trăirile naratorului, având drept resort psihologic admirația pentru spiritualitatea strămoșilor, dar și tristețea generată de faptul că multe dintre valorile ei au dispărut ireversibil în neantul istoriei, se revarsă în expresii metaforizate de un fin rafinament artistic, menținând lirismul narației. Tensiunea lirică crește în partea a doua a descrierii în care fascinația pentru splendorile naturii alternează cu meditația gravă despre destinul neamului. Nu întâmplător, digresiunea lirică despre câmpia Sorociei urmează după episodul despre incendiul ce a pârlolit Ciutura. Grație unei atare joncțiuni, Ciutura își extinde conotațiile, prefigurând, în viziunea mito-poetică a naratorului, o adevărată matrice a valorilor morale și spirituale care ne-au rămas de la strămoși, valori ce nu au cedat timpului devastator. Focul a mistuit valorile materiale ale Ciuturii, dar, în ciuda acestui fapt, ea continuă să vieze, căci „vatra”, matricea spirituală i-a rămas neatinsă. Focul nu le-a putut fura ciuturenilor cântecele, colindele, dragostea de viață și alte lucruri simple, cum ar fi: „o zare rotundă de horboțică albastră, întinsuri largi și grele, o gară cu patru plopi, o sumedenie de lucruri înnodate la întâmplare”. Anume de aceea Ciutura va renaște din scrum ca pasărea Phoenix.

Viziunea mito-poetică a naratorului din *Povara bunătății noastre* iradiază și alte secvențe descriptive. Relevantă în ordinea dată de idei este evocarea pădurii drept coordonată valorică a existenței ciuturenilor. Pădurea apare, din perspectiva naratorului, ca proiecție a naturii protectoare, generatoare de energii vitale. Dacă în *Eșafodul* de C. Aitmatov natura (a cărei metonimie simbolică este lupoaica Acbara) „judecă” oamenii și se războiește necruțător, pentru că faptele lor îi primejduiesc ordinea tihnită de viațuire (cea ce indică o alterare a raporturilor om-natură), în romanul lui Ion Druță ciuturenii, din perioada interbelică, trăiesc într-o comuniune mitică cu natura, comuniune relevând solidaritatea, coabitarea lor armonioasă. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că după ce arde Ciutura, Onache pleacă, împreună cu alți consăteni, la pădure pentru a se reconforta, pentru a pune temelii unei vieți noi: „Pădure, verde pădure... Și apoi că-i mare minune pe lumea asta o pădure adâncă de stejari, abia ajunsă în mugur. Vine o boare de vânt, creanga se leagănă încet, dar nu se mai îndoiaie. Undeva adânc, în măduva copacului, s-a trezit freamătul cela verde ce o să tot șoptească o vară întreagă, apoi mulți ani o să mai zacă printre copaci frunze mari, frunze galbene, frunze zimțuite.

Picături mustose și curate ca ceara se preling prin crăpăturile tulpinilor. Adie miroznă de mușchi, de pământ dospit, de coajă răzmuiată de stejar”. Sentimentul acut al germinației continue, al proliferării triumfătoare a vieții, susținut la nivelul expresiilor lexicale: pădure „abia ajunsă-n mugur”, „creanga se leagănă”, „s-a trezit freamătul cela verde”, picături „se preling”, transpare în discurs, colorându-l afectiv și semantic. Lirismul străbate capitolul *Pădure, verde pădure* răbufnind cu o forță aparte în scena mitică a apariției Moldei, care, cu „bocetul” ei, trădând „jalea cea fără de sfârșit”, îi stingherește pe ciuturenii. Molda în acest fragment, realizând o conexiune cu episodul anterior, se integrează în câmpul semantic al naturii (nu este accidental faptul că ea se retrage periodic în pădure), iar, în consecință, și în câmpul ființării noastre istorice. Vaierul ei este nu numai ecoul suferințelor care se abat implacabil asupra locuitorilor câmpiei, loviți de un război nemilos, ci și strădaniile neamului răzlețit, strâns grămăjoară lângă sânul naturii-mamă, pârlolită și crâmpoțită. Natura renaște și germinează, dându-le puteri ciuturenilor, ca în mitul lui Anteu, să reziste în fața intemperiilor timpului vitreg.

Viziunea mito-poetică din romanul *Povara bunătății noastre* își întregeste considerabil substanța lirico-filozofică în secvența finală unde se povestește despre moartea lui Onache Cărăbuș, un personaj „potențat de sacru poetic și mitic” [23, p.57], care nu a cedat, asemenea lui Mircea Moraru, în fața ispitelor și anomaliilor timpului istoric, ci a încercat să întrețină, prin solidarizarea existenței sale cu axiologia populară, flacăra demnității umane. Expunerea se menține într-un regim puternic lirizat, fapt datorat câtorva simboluri poetice nucleare (fluturii, focul), care contribuie la conturarea imaginii răscolitoare a sfârșitului inexorabil. Corespondențele sinestezice ale simbolurilor în cauză fac perceptibile trăiri și sentimente complexe, greu de transpus direct. Fascinația în fața morții (fluturii sunt frumoși), tristețea îndoliată (fluturii sunt negri), sentimentul fragilității existenței umane (fluturii sunt plâpânzi) – toate aceste asocieri emoțional-psihologice exprimă tenații ce se opun dorinței copleșitoare de a trăi (desemnata de simbolul focului), dorință amplificată în preajma intrării în neant. Fluturii negri ce-l împresoară pe Onache se lasă puzderie și peste Molda. Putem oare interpreta moartea acestor personaje drept un pronostic pesimist asupra destinului ulterior al neamului? Credem

că nu, căci Onache are un nepot, care îi seamănă mult (după cum spune Nuța), nepot care, reprezentând o nouă generație, va altoi, pe trunchiul viguros al tradiției (spiritualității arhaice), sensibilitatea sa modernă.

Așadar, în romanul *Povara bunătății noastre* perspectiva narativă este asimilată viziunii mitice, care, remarcându-se prin poeticitate, devine o sursă importantă de lirizare a regimului narativ.

Referințe bibliografice:

1. Parfene Constantin. Teorie și analiză literară. - București, 1993.
2. Dolgan Mihail. Poeticul – principiu artistic capital al esteticii druțiene // Opera lui Ion Druță: Univers artistic, spiritual, filozofic. Vol. I. / Coord. M.Dolgan. - Chișinău, 2004.
3. Zafiu Rodica. Narațiune și poezie. - București, 2000.
4. Moraru Anatol. Povara verbului mioritic sau balada unui personaj înrudit? // Orientări artistice și stilistice în literatura contemporană. Vol. II / Coord. M.Dolgan. - Chișinău, 2003.

Sursa:

Druță Ion. Povara bunătății noastre. - Chișinău, 2005.

Prezentat la 28.10.2008